NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
IIT KHARAGPUR

Lecture 30:
Introduction to the conjugation of the verbs दिव् 'div' (to shine, to sport) and विद् 'vid' (to know) from the दिवादिगण divādigaṇa (4th group)

NPTEL

CONCEPTS COVERED

- Introduction to the **दिवादिगण divādigaṇa (4th group of verbs)** in the:

  - वर्तमानकाल (vartamānakāla [लट् laṭ] - present)

  - भविष्यकाल (bhaviṣyakāla [लृट् lṛṭ] - future)

  - आज्ञा (ājñā [लोट् loṭ] – imperative)

  - अनद्यतन-भूतकाल (anadyatana-bhūtakāla [लङ् laṅ] - imperfect past)

  - क्रियातिपत्ति-लृङ् (kriyātipatti-lṛṅ [लृङ् lṛṅ] – conditional)

  - विधि-लिङ् (vidhi-liṅ [liṅ] – optative)

  in the परस्मैपदी (parasmaipadī) and आत्मनेपदी (ātmanepadī) forms

- Practice of verb conjugation using the verb **दिव् 'div' (to shine, to sport)** in the परस्मैपदी (parasmaipadī) and **विद् 'vid' (to know)** in the आत्मनेपदी (ātmanepadī) forms

- Building of vocabulary

NPTEL

परस्मैपदी (parasmaipadī)

वर्तमानकालः (vartamānakālaḥ - present) and

भविष्यकालः (bhaviṣyakālaḥ - future)

NPTEL

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	दीव्यति dīvyati	दीव्यतः	
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ			
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ			

वर्तमानकालः - vartamānakālaḥ ⇧ ⇩ भविष्यकालः - bhaviṣyakālaḥ

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	देविष्यति deviṣyati		
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ			
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ			

दिवादिगणः divādigaṇaḥ (4th group)

नृत् nṛt -> नृत्यति -> नर्तिष्यति

शम् śam -> शम्यति -> शमिष्यति

मुह् muh -> मुह्यति -> मोहिष्यति

NPTEL

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	दीव्यति dīvyati	दीव्यतः dīvyataḥ	दीव्यन्ति dīvyanti
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	दीव्यसि dīvyasi	दीव्यथः dīvyathaḥ	दीव्यथ dīvyatha
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	दीव्यामि dīvyāmi	दीव्यावः dīvyāvaḥ	दीव्यामः dīvyāmaḥ

वर्तमानकालः - vartamānakālaḥ ⇧ ⇩ भविष्यकालः - bhaviṣyakālaḥ

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	देविष्यति deviṣyati	देविष्यतः deviṣyataḥ	देविष्यन्ति deviṣyanti
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	देविष्यसि deviṣyasi	देविष्यथः deviṣyathaḥ	देविष्यथ deviṣyatha
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	देविष्यामि deviṣyāmi	देविष्यावः deviṣyāvaḥ	देविष्यामः deviṣyāmaḥ

दिवादिगणः divādigaṇaḥ (4th group)

नृत् nṛt -> नृत्यति -> नर्तिष्यति

शम् śam -> शम्यति -> शमिष्यति

मुह् muh -> मुह्यति -> मोहिष्यति

NPTEL

आज्ञा (ājñā - imperative)
(अनद्यतन)भूतकालः ((anadyatana)bhūtakālaḥ - imperfect past)
and क्रियातिपत्ति-लृङ् (conditional)

NPTEL

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	दीव्यतु dīvyatu	दीव्यताम्	
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ			
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ			

दिवादिगणः divādigaṇaḥ (4th group)

नृत् nṛt -> नृत्यतु -> अनृत्यत् -> अनर्तिष्यत्

शम् śam -> शम्यतु ...

मुह् muh -> मुह्यतु ...

आज्ञा – ājñā ↑ ↓ **(अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ**

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	अदीव्यत् adīvyat		
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ			
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ			

NPTEL

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	दीव्यतु dīvyatu	दीव्यताम् dīvyatām	दीव्यन्तु dīvyantu
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	दीव्य dīvya	दीव्यतम् dīvyatam	दीव्यत dīvyata
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	दीव्यानि dīvyāni	दीव्याव dīvyāva	दीव्याम dīvyāma

आज्ञा – ājñā ↑ ↓ **(अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ**

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	अदीव्यत् adīvyat	अदीव्यताम् adīvyatām	अदीव्यन् adīvyan
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	अदीव्यः adīvyaḥ	अदीव्यतम् adīvyatam	अदीव्यत adīvyata
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	अदीव्यम् adīvyam	अदीव्याव adīvyāva	अदीव्याम adīvyāma

दिवादिगणः divādigaṇaḥ (4th group)

नृत् nṛt -> नृत्यतु -> अनृत्यत् -> अनर्तिष्यत्

शम् śam -> शम्यतु ...

मुह् muh -> मुह्यतु ...

NPTEL

(अनद्यतन)भूतकालः ((anadyatana)bhūtakālaḥ - imperfect past) and विधि-लिङ् - (vidhi-liṅ - optative)

NPTEL

(अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ
विधि-लिङ् - vidhi-liṅ

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ	अदीव्यत्	अदीव्यताम्	अदीव्यन्
(also for 2nd Person (f))	दीव्येत्		दीव्येयुः
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	अदीव्यः	अदीव्यतम्	अदीव्यत
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	अदीव्यम्	अदीव्याव	अदीव्याम

NPTEL

(अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ
विधि-लिङ् - vidhi-liṅ

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ	अदीव्यत्	अदीव्यताम्	अदीव्यन्
(also for 2nd Person (f))	दीव्येत्	दीव्येताम्	दीव्येयुः
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	अदीव्यः	अदीव्यतम्	अदीव्यत
	दीव्येः	दीव्येतम्	दीव्येत
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	अदीव्यम्	अदीव्याव	अदीव्याम
	दीव्येयम्	दीव्येव	दीव्येम

NPTEL

विधि-लिङ् - vidhi-liṅ
(दिव् [दिवादि] - भू [भ्वादि])

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ	दीव्येत्	दीव्येताम्	दीव्येयुः
(also for 2nd Person (f))	भवेत्	भवेताम्	भवेयुः
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	दीव्येः	दीव्येतम्	दीव्येत
	भवेः	भवेतम्	भवेत
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	दीव्येयम्	दीव्येव	दीव्येम
	भवेयम्	भवेव	भवेम

NPTEL

आत्मनेपदी (ātmanepadī)

वर्तमानकालः (vartamānakālaḥ - present) and भविष्यकालः (bhaviṣyakālaḥ - future)

NPTEL

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	विद्यते vidyate	विद्येते vidyete	विद्यन्ते vidyante
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	विद्यसे vidyase	विद्येथे vidyethe	विद्यध्वे vidyadhve
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	विद्ये vidye ✓	विद्यावहे vidyāvahe	विद्यामहे vidyāmahe

वर्तमानकालः - vartamānakālaḥ ⇧ ⇩ भविष्यकालः - bhaviṣyakālaḥ

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	वेत्स्यते vetsyate	वेत्स्येते vetsyete	वेत्स्यन्ते vetsyante
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	वेत्स्यसे vetsyase	वेत्स्येथे vetsyethe	वेत्स्यध्वे vetsyadhve
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	वेत्स्ये vetsye	वेत्स्यावहे vetsyāvahe	वेत्स्यामहे vetsyāmahe

दिवादिगणः divādigaṇaḥ (4th group)

जन् jan -> जायते -> जनिष्यते

मन् man -> मन्यते -> मंस्यते

ली lī -> लीयते -> लेष्यते / लास्यते

NPTEL

वर्तमानकालः - vartamānakālaḥ
(विद् [आत्मनेपदी] – दिव् [परस्मैपदी])

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ	विद्यते	विद्येते	विद्यन्ते
(also for 2nd Person (f))	दीव्यति	दीव्यतः	दीव्यन्ति
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	विद्यसे	विद्येथे	विद्यध्वे
	दीव्यसि	दीव्यथः	दीव्यथ
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	विद्ये	विद्यावहे	विद्यामहे
	दीव्यामि	दीव्यावः	दीव्यामः

NPTEL

आज्ञा (ājñā - imperative)
(अनद्यतन)भूतकालः ((anadyatana)bhūtakālaḥ - imperfect past)
and क्रियातिपत्ति-लृङ् (conditional)

NPTEL

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	विद्यताम् vidyatām	विद्येताम् vidyetām	विद्यन्ताम् vidyantām
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	विद्यस्व vidyasva	विद्येथाम् vidyethām	विद्यध्वम् vidyadhvam
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	विद्यै vidyai	विद्यावहै vidyāvahai	विद्यामहै vidyāmahai

आज्ञा – ājñā ⇧ ⇩ **(अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ**

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	अविद्यत avidyata	अविद्येताम् avidyetām	अविद्यन्त avidyanta
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	अविद्यथाः avidyathāḥ	अविद्येथाम् avidyethām	अविद्यध्वम् avidyadhvam
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	अविद्ये avidye	अविद्यावहि avidyāvahi	अविद्यामहि avidyāmahi

दिवादिगणः divādigaṇaḥ (4th group)

जन् jan -> जायताम् -> अजायत -> अजनिष्यत

मन् man -> मन्यताम् -> अमन्यत -> अमंस्यत

ली lī -> लीयताम् -> अलीयत -> अलेष्यत / अलास्यत

NPTEL

(अनद्यतन)भूतकालः ((anadyatana)bhūtakālaḥ - imperfect past) and विधि-लिङ् - (vidhi-liṅ - optative)

NPTEL

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	अविद्यत avidyata	अविद्येताम् avidyetām	अविद्यन्त avidyanta
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	अविद्यथाः avidyathāḥ	अविद्येथाम् avidyethām	अविद्यध्वम् avidyadhvam
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	अविद्ये avidye	अविद्यावहि avidyāvahi	अविद्यामहि avidyāmahi

(अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ ↑ ↓ विधि-लिङ् - vidhi-liṅ

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ (also for 2nd Person (f))	विद्येत vidyeta	विद्येयाताम् vidyeyātām	विद्येरन् vidyeran
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	विद्येथाः vidyethāḥ	विद्येयाथाम् vidyeyāthām	विद्येध्वम् vidyedhvam
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	विद्येय vidyeya	विद्येवहि vidyevahi	विद्येमहि vidyemahi

दिवादिगणः divādigaṇaḥ (4th group)

जन् jan -> जायताम् -> अजायत ->

मन् man -> मन्यताम् -> अमन्यत ->

ली lī -> लीयताम् -> अलीयत ->

NPTEL

(अनद्यतन)भूतकालः – (anadyatana)bhūtakālaḥ
विधि-लिङ् - vidhi-liṅ

पुरुषः / वचनम् puruṣaḥ / vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
प्रथमः = 3rd Person prathamaḥ	अविद्यत	अविद्येताम्	अविद्यन्त
(also for 2nd Person (f))	विद्येत	विद्येयाताम्	विद्येरन्
मध्यमः = 2nd Person (inf) madhyamaḥ	अविद्यथाः	अविद्येथाम्	अविद्यध्वम्
	विद्येथाः	विद्येयाथाम्	विद्येध्वम्
उत्तमः = 1st Person uttamaḥ	अविद्ये	अविद्यावहि	अविद्यामहि
	विद्येय	विद्येवहि	विद्येमहि

NPTEL

सम्भाषणम् (sambhāṣaṇam) - Conversation

NPTEL

उपनिषद्मन्त्रः upaniṣadmantraḥ

न जायते म्रियते वा विपश्चिन्नायं कुतश्चिन्न बभूव कश्चित्।
na jāyate mriyate vā vipaścinnāyaṃ kutaścinna babhūva kaścit |

अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥
ajo nityaḥ śāśvato'yaṃ purāṇo na hanyate hanyamāne śarīre ||

कठोपनिषद् ॥१।२।१८॥(kaṭhopaniṣad॥1|2|18॥)

गीताश्लोकः gītāślokaḥ

न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः।
na jāyate mriyate vā kadācinnāyaṁ bhūtvā bhavitā vā na bhūyaḥ|

अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे॥
ajo nityaḥ śāśvato'yaṁ purāṇo na hanyate hanyamāne śarīre||

गीता॥२।२०॥ (gītā॥2|20॥)

Kaṭhopaniṣad: The Wise One is not born, neither does he die: he came not from anywhere, neither is he any one:
He is unborn, he is everlasting, he is ancient and sempiternal: he is not slain in the slaying of the body.

Gītā: This is not born, nor does it die, nor is it a thing that comes into being once and passing away will never come into being again.
It is unborn, ancient, sempiternal; it is not slain with the slaying of the body.

NPTEL

Conclusion

Interesting Fact

A verse in the Upanishad inspired the title and the epigraph of W. Somerset Maugham's 1944 novel *The Razor's Edge*, later adapted, twice, into films of the same title (1946 and 1984). The epigraph reads, "The sharp edge of a razor is difficult to pass over; thus the wise say the path to Salvation is hard." taken from a verse in the Katha-Upanishad – 1.3.14. Maugham had visited India in 1938 and met Ramana Maharishi at his ashram in Tamil Nadu.

NPTEL

Conclusion

Śabda-brahman

Scriptures and their word (*Shabda-brahman* —the oral expression of God) are guiding light in our existence on the material planes of life to illumine our path to knowledge and experience. They are constituted of the three elements of the word, the meaning and the spirit. In the original epoch, of the *Vedas* and *Upanishads* , thought was preceded by intuition and illumination to confirm experience and realization; and not by the modern method of logical reasoning to attain logical conviction. Intellectual means are not sufficient for inquiry into works of *Shruti* (revelation) as they fail to perceive what 'the Shruti carries with it, in its very words, a certain prakash, a certain illumination'. Rather, it is quite easy even to misinterpret a modern form of a statement that has come from the depths of the profundities of the spirit.

Vande Mataram Library

http://vandemataramlibrary.org/

NPTEL

References

- Krishnamacharya, T. R. (2009, June 17). *Brihat Dhatu Rupavali: Sanskrit Ebooks.* Retrieved September 24, 2019, from Sanskrit Ebooks: http://www.sanskritebooks.org/2009/06/brihad-dhatu-rupavali/
- Tripathi, B. (2017, December 13). *Rupa Chandrika: Internet Archive.* Retrieved September 24, 2019, from Internat Archive: https://archive.org/details/RupaChandrikaBrahmanandaTripathi
- Vidyasagar, I. C. (2017, January 16). *Bryakaran-Kaumudi: Internet Archive.* Retrieved September 24, 2019, from Internet Archive: https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.345069 (in Bengali)
- Roy, A. (1938). *The Message of The Gita.* Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram Trust.
- (n.d.). Retrieved September 24, 2019, from Vande Mataram Library: http://vandemataramlibrary.org

NPTEL

वीर्यमस्तु ते

vīryamastu te

NPTEL

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

Thank you

NPTEL